

Манн Р.В.

*д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3936-2677>*

Mann Ruslan

Cherkasy State Technological University

Махно С.В.

*аспірант кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2162-1140>*

Makhno Serhii

Cherkasy State Technological University

ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЙОГО СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

INCREASING THE INNOVATIVE POTENTIAL OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE AS A KEY FACTOR IN ITS SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Анотація. У статті досліджено сутність терміну «стійкий розвиток» та з'ясовано види стійкості на макrorівні, мезорівні та мікрорівні. Визначено підходи до визначення стійкого розвитку підприємства, зокрема, прагматичний підхід, структурно-системний підхід, фінансово-орієнтований підхід, триєдиний підхід. Окреслено основні характеристики стійкого розвитку сучасного промислового підприємства в контексті Концепції сталого розвитку. З'ясовано сутність інноваційного потенціалу промислового підприємства відповідно до вітчизняного законодавства. Визначено структуру інноваційного потенціалу промислового підприємства, яка представлена трьома складовими: ресурсною, внутрішньою та результативною. Окреслено напрями активізації інноваційного потенціалу промислового підприємства. Запропоновано концептуальну модель дослідження взаємозв'язку і впливу інноваційного потенціалу на стійкий розвиток промислового підприємства.

Ключові слова: стійкий розвиток, інноваційний потенціал, промислове підприємство, концепція сталого розвитку, концептуальна модель.

Постановка проблеми. Стійкість є базовою характеристикою будь-якої системи. В умовах ринкової економіки стійкий розвиток підприємства

передбачає його гнучкість і здатність пристосовуватися до ринкових коливань, а також спроможність неперервно оновлювати технології відповідно до вимог ринку.

Таким чином, в сучасних реаліях, інноваційність стає обов'язковим критерієм розвитку промислового підприємства, яке прагне бути конкурентоспроможним на ринку і бажає забезпечити стійкий розвиток. Нині інновації виконують роль рушійної сили до розвитку підприємства та забезпечення його стійкості. Тому потреба промислового підприємства в активному використанні інновацій повинна забезпечуватися налагодженням ефективного процесу управління інноваційною діяльністю підприємства, що потребує постійного моніторингу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

Одним з найбільш узагальнених показників інноваційності підприємства є інноваційний потенціал, який виступає ключовим фактором стійкого розвитку промислового підприємства, що свідчить про актуальність теми дослідження і потребує виконання наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці досить активно досліджують питання інноваційного потенці-

алу, що відображено у наукових працях таких вчених: В. Александрова, С. Андрос, В. Вакалюк, Н. Євтушенко, О. Карлова, О. Красовська, Р. Рязанцев, Л. Федулова та інші.

Проблеми стійкого розвитку промислового підприємства є предметом дослідження провідних науковців, зокрема: О. Амоші, Х. Гальчак, В. Гросула, Б. Данилишина, Ю. Коваленка, Т. Лазоренко, Г. Мамаєвої, О. Сокіл, Т. Чернової, І. Шолом, Я Яковенко та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Доцільно зауважити, що сучасні реалії вимагають пошуку напрямів підвищення інноваційного потенціалу промислового підприємства саме в контексті забезпечення його стійкості.

Мета статті. Метою наукового дослідження є з'ясування сутності двох дефініцій: «інноваційний потенціал підприємства» і «стійкий розвиток підприємства», та виявлення напрямів підвищення інноваційного потенціалу промислового підприємства, які б сприяли забезпеченню стійкого розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «стійкий розвиток» походить від англійського «sustainable development» і означає такий розвиток, при якому задовольняються потреби у теперішньому часі і одночасно створюються можливості для успішного розвитку у майбутньому шляхом вдалого усунення або мінімізації наслідків негативних чинників. Таким чином, розвиток промислового підприємства у сучасних умовах передбачає створення можливостей його успішного функціонування у теперішньому і майбутньому періодах.

Доцільно зауважити, що підприємство не є чимось відособленим чи відокремленим від інших суб'єктів ринку. На функціонування підприємства чинить вплив низка як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Тому для успішного стійкого розвитку підприємства необхідно досліджувати зовнішнє середовище з усіма сприятливими і несприятливими подіями, що відбуваються в регіоні, у державі та й у всьому світі.

Що ж таке стійкість? У сучасній науці виділяють три види стійкості: стійкість макrorівня, стійкість мезорівня і стійкість мікрорівня. Стійкість макrorівня передбачає стійкий розвиток планети, людства, всіх сфер життєдіяльності суспільства. Для мезорівня стійкість означає стійкий розвиток країни або певної галузі. На мікрорівні мова йде про стійкий розвиток окремої людини, підприємства та регіону. Зауважимо, що всі види стійкості пов'язані між собою. Визначальну роль для стійкого розвитку всього

світу відіграє розвиток саме підприємств, які у сукупності формують загальний рівень стійкості регіону, країни, світу [1, с. 180].

Поняття «стійкість підприємства» є предметом дослідження значної кількості науковців і має безліч визначень і трактувань. На думку Б. Данилишина і Б. Шостак, стійкий розвиток є системою відносин суспільного виробництва, що забезпечує раціональне співвідношення між економічним зростанням, оптимізацією якісного стану ресурсного забезпечення, розвитком духовних та матеріальних потреб населення [2].

Ю. Коваленко вважає, що стійкий розвиток – це процес сукупних змін, який спрямований на перетворення нового якісно вищого рівня регіональної системи і визначається станом і потенційними соціальними, економічними та екологічними можливостями регіону [3].

В. Гросул і Г. Мамаєва трактують стійкий розвиток як сукупну систему управління організацією, що являє собою збалансований, гармонійний та довготривалий розвиток організації, діяльність якої націлена на забезпечення цілісної рівноваги з урахуванням перемінних зовнішніх умов функціонування та досягнення стійких ефективних результатів діяльності підприємства [4].

Т. Лазоренко та І. Шолом вважають, що стійкий розвиток – це антикризовий, невпинний, стабільний та підконтрольний процес, якому притаманне зростання економічної ефективності діяльності підприємства з паралельним посиленням сфери відповідальності перед клієнтами та партнерами, а також розробленими заходами щодо охорони навколишнього середовища, спрямованими на покращення якості життя як для теперішнього, так і наступного покоління [1, с. 177].

Дискусія навколо сутності дефініції «стійкий розвиток» призвела до формулювання основних підходів до визначення стійкості розвитку підприємства. Таким чином, науковці виділяють такі підходи:

- 1) прагматичний підхід – полягає у виокремленні організаційної стійкості, ринкової стійкості і виробничої стійкості;
- 2) структурно-системний підхід – досліджує стійкість підприємства на макро-, мезо- та мікрорівні;
- 3) фінансово-орієнтований підхід – передбачає розуміння стійкості з точки зору фінансів, тобто розвиток підприємства розглядається як можливість досягнення показників фінансової стійкості;
- 4) триєдиний підхід – ґрунтується на Концепції сталого розвитку, відповідно до якої стійкість

підприємства забезпечується шляхом поєднання економічної, екологічної та соціальної складових [1, с. 180; 5, с. 76–77].

Слід відзначити, що останнім часом набув популярності та є широко вживаним вираз «сталий розвиток», що є синонімом дефініції «стійкий розвиток». Зауважимо, що «сталий розвиток» є офіційним перекладом з англійської мови терміну «sustainable development», а слово «sustainable» перекладається на українську мову як «стійкий». Тому вважаємо, що абсолютно правомірно вживати обидва варіанти перекладу, які по суті є синонімічними.

Говорячи про стійкий розвиток, доцільно згадати про Концепцію сталого розвитку, яка була сформована у 2015 році під час Саміту ООН у м. Нью-Йорк. Концепція передбачає досягнення до 2030 року 17 цілей сталого розвитку, що дозволить досягти збалансованого розвитку економічного, соціального та екологічного компонентів. Україна приєдналася до цієї Концепції, підтримала і намагається реалізувати всі 17 глобальних цілей. Так, Кабінетом Міністрів України 15 вересня 2017 року було представлено «Цілі сталого розвитку. Україна», які враховують специфіку національного розвитку, але не суперечать глобальним цілям сталого розвитку, а у 2019 році Президент України видав Указ «Про Цілі сталого розвитку на період до 2030 року» [6].

Враховуючи загальнонаціональну позицію щодо цілей сталого розвитку, вважаємо, що стійкість розвитку сучасного промислового підприємства повинна забезпечуватися поєднанням економічної, екологічної та соціальної компонент сталого розвитку. У сучасних реаліях таке поєднання стає можливим завдяки активізації інноваційної діяльності, що дозволить віднайти оптимальні рішення щодо врахування екологічної компоненти (раціональне природокористування, збереження ресурсів), соціальної компоненти (справедливий розподіл природних благ) та економічної компоненти (вартісна оцінка).

Сучасне підприємство повинно бути соціально-орієнтованим, максимально сприяти захисту природного середовища, підтримувати розвиток науки й технологій. Таким чином, забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства стає можливим, перш за все, шляхом підвищення інноваційного потенціалу підприємства. Вважаємо, що у такий спосіб є можливим досягти збалансованого поєднання всіх зазначених вище компонент та бути конкурентоспроможним на ринку.

Згідно Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», інноваційний потенціал – це сукупність нау-

ково-технологічних, фінансово-економічних, виробничо-соціальних та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства тощо), необхідних для забезпечення інноваційного розвитку економіки [7].

Сутність будь-якого об'єкту можливо розкрити шляхом визначення його структури. Структуру інноваційного потенціалу промислового підприємства доцільно представити трьома складовими: ресурсною, внутрішньою та результативною складовими (рис. 1).

Ресурсна складова інноваційного потенціалу визначає можливість використання в інноваційному процесі кожного з наявних ресурсів. До ресурсної складової інноваційного потенціалу відносяться матеріально-технічні, інформаційні, фінансові, людські ресурси. Кожний вид ресурсів формує відповідний потенціал: потенціал технології та виробництва, потенціал інформаційної бази, потенціал фінансової бази, потенціал персоналу. Важливість ресурсної складової полягає в тому, що саме ця складова інноваційного потенціалу дозволяє визначитися з напрямками інноваційної діяльності, а оптимальне використання всіх наявних ресурсів дозволить активізувати інноваційну діяльність і тим самим підвищити інноваційний потенціал підприємства.

Внутрішня складова інноваційного потенціалу передбачає організацію інноваційного процесу на промисловому підприємстві через налагодження дієвої організаційної структури підприємства (організаційний потенціал); формування компетентного управлінського потенціалу (управлінський потенціал); розроблення і реалізацію потужної маркетингової стратегії (маркетинговий потенціал); налагодження ефективної системи збуту шляхом формування логістичного потенціалу підприємства.

Результативна складова інноваційного потенціалу відображає результат реалізації існуючих можливостей у вигляді нового виду продукту, отриманого в результаті здійснення інноваційної діяльності. Зауважимо, що власне інноваційний продукт і є реальним відображенням всього інноваційного процесу, що у кінцевому підсумку формує інноваційний потенціал підприємства та дозволить підвищити рівень інноваційного потенціалу промислового підприємства.

До основних напрямів активізації інноваційного потенціалу промислового підприємства відносяться: освоєння нових технологій, покращення стану обладнання, удосконалення механізму управління об'єктами інтелектуальної власності, диверсифікація розробок та виробництва, удосконалення організаційної структури,

Рис. 1. Структура інноваційного потенціалу промислового підприємства

Джерело: побудовано на основі [8, с. 75; 9, с. 24]

покращення системи стимулювання персоналу, збільшення рівня сприйнятливості працівників підприємства до інновацій [8, с. 75].

Так як зростання інноваційного потенціалу підприємства є одним з визначальних чинників формування його стійкого розвитку, тому доцільно дослідити взаємозв'язок цих понять та визначити вплив підвищення інноваційного потенціалу на стійкий розвиток підприємства. Задля вирішення такого завдання запропоновано концептуальну модель, яка представлена на рис. 2.

Розроблена концептуальна модель дослідження взаємозв'язку і впливу інноваційного потенціалу на стійкий розвиток промислового підприємства містить аналіз техніко-економічних показників інноваційної діяльності промислового підприємства, дозволяє оцінити рівень інноваційного потенціалу промислового підприємства, сформулювати ефективну структуру інноваційних ресурсів промислового підприємства, що дозволить прогнозувати зміни інноваційного потенціалу та реалізовувати рішення, спрямо-

вані на забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства.

Висновки. Виконане наукове дослідження дозволяє зробити висновки про те, що вирішення теоретичних і методологічних проблем стійкого розвитку промислового підприємства на основі підвищення інноваційного потенціалу має важливе значення для діяльності промислового підприємства. Забезпечення стійкого розвитку промислового підприємства неможливе без систематизації й удосконалення напрямів підвищення інноваційного потенціалу підприємства. Саме інновації сприяють оновленню ринку, розширенню номенклатури товарів та послуг, створенню нових методів виробництва, постачання та збуту, підвищенню ефективності управління економічним розвитком підприємства.

Зауважимо, що відсутність зв'язку між стійким розвитком підприємства й управлінням інноваційною діяльністю, низький рівень використання промисловими підприємствами науково-технічних досягнень, відсутність стимулів і можливостей використання інноваційних тех-

Рис. 2. Концептуальна модель дослідження взаємозв'язку і впливу інноваційного потенціалу на стійкий розвиток промислового підприємства

Джерело: розроблено на основі [10, с. 195; 11]

нологій, невідповідність інноваційних ідей ринковим потребам обумовлюють низьку ефективність розвитку промислового підприємства.

Таким чином, стійкий розвиток підприємства на основі підвищення його інноваційного потенціалу є необхідною умовою ефективної діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта.

Література:

- Лазоренко Т., Шолом І. Теоретичні засади концепції управління стійким розвитком. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 6 (67). С. 175–184. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/67/924.pdf>
- Данилишин Б.М., Шостак Л.Б. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений. Київ : СОСІ України, 1999. 367 с.
- Коваленко Ю.О. Підходи щодо оцінки сталого розвитку регіонів на основі соціо-еколого-економічних показників. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Серія «Економіка»*. 2020. № 3 (88). С. 45–55.
- Гросул В.А., Мамаєва Г.С. Теоретичні підходи щодо визначення сутності стійкого розвитку підприємства. *Сталый розвиток економіки*. 2012. № 7. С. 104–107.
- Яковенко Я.Ю. Концепція управління стійким розвитком підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Випуск 36. С. 76–81. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/600/596>

- Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : указ Президента від 30.09.2019 № 722/2019 р. / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
- Вакалюк В.А. Інноваційний потенціал сучасного підприємства: структура та оцінка. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 4 (15). С. 72–78.
- Євтушенко Н.О., Рязанцев Р.О. Сутність та структура інноваційного потенціалу. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2022. № 1-2 (39). С. 22–26.
- Карлова О.А., Секірожа Я.В. Концептуальний підхід до формування інноваційного забезпечення стійкого розвитку машинобудівних підприємств. *Economics Bulletin*. 2020. № 4. С. 188–199. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/4/EV20204_188-199.pdf
- Сокіл О.Г. Концептуальні основи сталого розвитку в економічних та облікових теоріях. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5194>

References:

- Lazorenko T., Sholom I. (2020). Teoretychni zasady kontseptsiyi upravlinnya stiykym rozvytkom [Theoretical foundations of the concept of management of stable development]. *Halys'kyu ekonomichnyy visnyk*, no. 6 (67), pp. 175–184. Available at: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/67/924.pdf>

2. Danilishin B.M., Shostak L.B. (1999). Ustoychivoye razvitiye v sisteme prirodno-resursnykh ogranicheniy [Sustainable development in the system of natural resource restrictions]. Kyiv: SOSP Ukrainy. (in Ukrainian)
3. Kovalenko Yu.O. (2020). Pidkhody shchodo otsinky staloho rozvytku rehioniv na osnovi sotsio-ekoloho-ekonomichnykh pokaznykiv [Approaches to assessing the sustainable development of regions on the basis of socio-ecological and economic indicators]. *Menedzher. Visnyk Donets'koho derzhavnoho universytetu upravlinnya. Seriya "Ekonomika"*, no. 3 (88), pp. 45–55.
4. Hrosul V.A., Mamayeva H.S. (2012). Teoretychni pidkhody shchodo vyznachennya sutnosti stiykoho rozvytku pidpryyemstva [Theoretical approaches to determine the essence of sustainable development of the enterprise]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 7, pp. 104–107.
5. Yakovenko Ya.Yu. (2019). Kontseptsiya upravlinnya stiykym rozvytkom pidpryyemstv [The concept of managing sustainable development of enterprises]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 36, pp. 76–81. Available at: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/600/596>
6. Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: ukaz Prezydenta (2019) [On the goals of sustainable development of Ukraine for the period up to 2030]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
7. Pro priorityetni napryamy innovatsiynoi diyal'nosti v Ukraini: Zakon Ukrainy (2011) [On priority areas of innovative activity in Ukraine: Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
8. Vakalyuk V.A. (2019). Innovatsiynyy potentsial suchasnoho pidpryyemstva: struktura ta otsinka [Innovative potential of the modern enterprise: structure and evaluation]. *Pryazovs'kyi ekonomichnyy visnyk*, vol. 4 (15), pp. 72–78.
9. Yevtushenko N.O., Ryazantsev R.O. (2022). Sutnist' ta struktura innovatsiynoho potentsialu [The essence and structure of innovation potential]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 1-2 (39), pp. 22–26.
10. Karlova O.A., Sekirozh YA.V. (2020). Kontseptual'nyy pidkhid do formuvannya innovatsiynoho zabezpechennya stiykoho rozvytku mashynobudivnykh pidpryyemstv [Conceptual approach to the formation of innovative support of sustainable development of machine-building enterprises]. *Economics Bulletin*, no. 4, pp. 188–199. Available at: https://ev.nmu.org.ua/docs/2020/4/EV20204_188-199.pdf
11. Sokil O.H. (2016). Kontseptual'ni osnovy staloho rozvytku v ekonomichnykh ta oblikovykh teoriyakh [Conceptual foundations of sustainable development in economic and accounting theories]. *Efektivna ekonomika*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5194>

Summary. The purpose of scientific research is to clarify the essence of two definitions: "Innovative potential of the enterprise" and "sustainable development of the enterprise", and identification of directions of increasing the innovative potential of an industrial enterprise, which would contribute to ensuring the sustainable development of the enterprise. The article examines the essence of the term "sustainable development", which is a combined system of management of the organization, which is a balanced, harmonious and long-term development of the organization, whose activity is aimed at ensuring a holistic equilibrium, taking into account the variable external conditions of functioning and achieving sustainable effective results of the enterprise. Types of stability at the macro level (sustainable development of the planet, humanity, all spheres of life), meso (sustainable development of the country or a certain industry) and micro level (sustained development of the individual, enterprise, region, region) are clarified. Approaches to determining the sustainable development of the enterprise, in particular, pragmatic approach, structural and systematic approach, financial-oriented approach, threefold approach are determined. The pragmatic approach is to distinguish organizational stability, market stability and production stability. The structural-systematic approach examines the stability of the enterprise on the macro, meso- and micro levels. The financial-oriented approach involves understanding the stability in terms of finance, that is, the development of an enterprise is considered as an opportunity to achieve indicators of financial stability. The triune approach is based on the concept of sustainable development, according to which the stability of the enterprise is ensured by combining economic, environmental and social components. The main characteristics of the sustainable development of a modern industrial enterprise in the context of the concept of sustainable development are outlined. The essence of the innovative potential of an industrial enterprise in accordance with domestic legislation is clarified. Innovation potential is found to be a collection of scientific, technological, financial, economic, production-social and cultural and educational capabilities of the country (industry, region, enterprise, etc.) necessary to ensure innovative development of the economy. The structure of the innovative potential of an industrial enterprise, which is represented by three components: resource, internal and effective, is determined. The directions of activation of the innovative potential of an industrial enterprise are outlined. The conceptual model of the study of the relationship and the impact of innovative potential on the sustainable development of an industrial enterprise is proposed.

Key words: sustainable development, innovative potential, industrial enterprise, concept of sustainable development, conceptual model.